

ÚVOD

Vážení čitatelia,

vstupujeme do ôsmeho ročníka existencie nášho časopisu *Lingua et vita*. Naša fakulta má za sebou pomerne náročný akademický rok. Okrem zorganizovaných dvoch celofakultných konferencií *Cudzie jazyky v premenách času* a *Jazyk a politika* sa na pôde našej fakulty uskutočnilo viacero významných domácich i zahraničných podujatí. Nestrácajúc elán a nadšenie z tvorivej činnosti predkladáme aj 15. číslo časopisu *Lingua et vita*, ktorý bol zaradený od júna 2019 do systému európskej referenčnej indexácie pre humanitné a sociálne vedy – ERIH PLUS.

Aj v roku 2019 sa sústredíme v rámci nášho úvodu na vybrané významné výročia narodení osobností slovenskej (popríklad európskej a svetovej) kultúry. Z prvého polroku roku 2019 k takýmto vybraným osobnostiam patria: Pavol Országh Hviezdoslav, Juraj Palkovič, Zora Jesenská, Aurel Stodola, Ján Berky Mrenica, Ladislav Chudík a Boris Filan. Spojkou a (Boris Filan) nemáme na mysli definitívny koniec platného zoznamu. Je oveľa viac osobností, ktoré by si zaslúžili našu pozornosť, sme si toho vedomí, ale snáď nám bude odpustené, že sme z priestorových dôvodov k výberu pristúpili limitatívne.

- **2. 2. 1849 Vyšný Kubín** – básnik, dramatik, prekladateľ a právnik **PAVOL ORSZÁGH HVIEZDOSLAV**. Kto by ho nepoznal? Ako jeden zo zakladateľov slovenského literárneho realizmu vyčnieva nielen monumentálnosťou svojej tvorby, ale najmä jej umeleckou hodnotou. Bol básnik, prozaik, dramatik, prekladateľ a právnik. Pavol Országh Hviezdoslav by sa dožil v tomto roku 160 rokov. Celý tvorivý život prežil na Orave. Nadviazal na poéziu národného obrodzenia. Silný vplyv na neho mala tvorba Andreja Sládkoviča. V rámci svojej tvorby sa postupne vyformoval na typ tvorca vedome usilujúceho dosiahnuť vysokú mieru univerzálnosti svojho diela ako celku. Vynikal predovšetkým ako lyrik, ale bol tiež významným epikom, dramatikom a prekladateľom. Veľké básnické cykly: *Sonety* (1882), *Letorosty I* (1885-1896), *Letorosty II* (1885-1896), *Letorosty III* (1885-1896), *Žalmy a hymny* (1885-1896), *Prechádzky jarom* (1898), *Prechádzky letom* (1898), *Stesky* (1903), *Dozvuky* (1899-1915), *Krvavé sonety* (1914). Veľké epické a lyricko-epické skladby: *Hájnikova žena* (1884), *Ežo Vlkolinský* (1890), *Gábor Vlkolinský* (1899). Menšie epické skladby: *Agar* (1882), *Bútor a Čútor* (1888), *Ráchel* (1892), *Vianoce* (1897), *Sen Šalamúnov* (1900), *Kain* (1900), *U Kaplice* (1901), *Anča* (1901), *Jano Gorazda* (1901), *Zuzanka Hraškovie* (1901), *Ošetrovatelky* (1901), *Mlatba* (1901). Divadelné hry: *Vzhľadanie* (1868), *Pomsta* (1869), *Otčim* (1871), *Oblaky* (1879), *Na Luciu* (1904), *Herodes a Herodias* (1909)
- **27. 2. 1769 Rimavská Baňa** – národný buditeľ, spisovateľ a vydavateľ **JURAJ PALKOVIČ**. A môžeme pokračovať aj ďalej: novinár, jazykovedec, prekladateľ, organizátor literárneho života, profesor, spoluzakladateľ Katedry reči a literatúry česko-slovenskej, poslanec uhorského snemu za mesto Krupina (1832 – 1836). Juraj Palkovič bol iba o rok mladším rovesníkom Antona Bernoláka. Patril do toho pokolenia, ktoré bolo pri žriedle, pri kodifikácii slovenčiny, pri výzve na založenie učenej spoločnosti až po rozvinutie jej činnosti. Palkovičovo pôsobenie v bernolákovskom hnutí bolo osobité, lebo zo skupiny iniciátorov a zakladateľov tohto národného pohybu jedine on s Vojtechom Šimkom prežili zlomové roky 1811 – 1813, keď zomreli traja najvýznamnejší bernolákovci Juraj Fándli (1811), Ondrej Mésároš (1812) a Anton Bernolák (1813). Palkovičove aktivity v tomto slovenskom národnom kulturno-spoločenskom úsilí boli trvalé a presahovali rok vzniku Slovenského učeného tovarišstva, ale aj jeho pozvoľný zánik. V trochu nadnesenom zmysle sa však dá povedať, že práve Juraj Palkovič v sebe zosobnil Tovarišstvo a nahradil jeho formálnu absenciu tým, že dotiahol dokonca ambiciózne veľké diela, ktoré pôvodné Tovarišstvo malo v pláne.

- **3. 5. 1909 Martin** – prekladateľka, spisovateľka, publicistka, literárna kritička, členka Živeny **ZORA JESENSKÁ**. „*Poblúdiť možno preto, že sme hľadali veľmi netrzeplivo, že už-už chceli sme byť pri cieľi, možno ešte hodne vzdialenom.*“ Narodená v národne uvedomelej rodine Fedora Jesenského st., brata J. Jesenského. Popredná slovenská prekladateľka, spolutvorkyňa slovenskej prekladateľskej školy, sa venovala najmä umeleckému prekladu. V oblasti umeleckého prekladu do slovenčiny dosiahla vynikajúce výsledky. Publikovala pod pseudonymami Neznáma čitateľka a E. Letričková. Vynikla v umeleckom preklade ruskej (E. I. Babel', A. P. Čechov, F. M. Dostojevskij, N. V. Gogol', I. A. Gončarov, M. Gorkij, M. J. Lermontov, N. S. Leskov, A. S. Puškin, M. A. Šolochov, L. N. Tolstoj, I. S. Turgenev), francúzskej (E. Romieu, Ch. Philippe, G. Flaubert, A. Dumas), anglickej (W. Shakespeare), bulharskej a nemeckej literatúry (F. Schiller, R. Hochhuth). Za preklady zo slovanských literatúr bola v roku 1948 ocenená Cenou Janka Jesenského, v roku 1950 národnou cenou za preklad diel *Vojna a mier* a *Tichý Don*.
- **11. 5. 1939 Očová** – huslista **JÁN BERKY MRENICA**. Excelentný muzikant preslávil svoju rodnú Očovú a celú krajinu v 52 krajinách sveta jedinečnou interpretáciou ľudových piesní. Ako koncertný majster pôsobil v Slovenskom ľudovom umeleckom kolektíve 32 rokov a 100 dní. Bol vždy za každý vtíp, ale okamžite zväžnel, keď išlo o muziku. Na skúškach nepoznal žiaden humor, chcel dokonale pripraveného muzikanta, ktorý odvedie profesionálnu robotu a do hudby vloží aj svoje srdce. V každej krajine sa snažil navštíviť predovšetkým školy. Zaujímalo ho, aká pozornosť sa venuje výchove detí prostredníctvom kultúry, ktorá spája bez rozdielu národnosti a vyznania. Neobišiel ani žiadne kultúrne ustanovizne, všetky svoje peniaze obetoval na aktívnu účasť na kultúrnych podujatiach. Spoznávanie neznámych kultúr ho obohacovalo a z toho bohatstva pocitov a spomienok žil celý život. Na koncertnom turné v hocktovej krajine sa snažil poznať aj samotné mesto a ľudí, ktorým bude hrať, a tým načerpať silu z ich nálady, mesta, krajiny.
- **27. 5. 1924 Hronec** – divadelný a filmový herec, recitátor a pedagóg **LADISLAV CHUDÍK**. Vo filme sa začal Ladislav Chudík objavovať v druhej polovici 60. rokov. Medzi jeho prvé filmy patria najmä diela Paľa Bielika ako napríklad prvý slovenský celovečerný *Váruj!* (1946, réžia spoločne s Martinom Fričom a Jánom Jammnickým), *Vlčie diery* (1948), *Priehrada* (1950) či *Lazy sa pohli* (1952). Prvú hlavnú úlohu mu Bielik zveril vo filme *Kapitán Dabač* (1959). Spolu s doktorom Sovom z Nemocnice na kraji mesta (1977) ide o Chudíkovu najznámejšie postavy. Ako kapitána Dabača ho pozvali v roku 1960 na filmový festival do írskoho Corku, kde ho nominovali na hereckú cenu. Veľmi bohatá je i Chudíkovia televízna a rozhlasová tvorba. Bol neoddeliteľnou súčasťou tzv. bratislavských pondelokov a Nedeľných chvíľok poézie. V archívoch Slovenskej televízie existuje približne 600 záznamov, na ktorých sa Ladislav Chudík tvorivo podieľal. Z jeho televíznej tvorby možno spomenúť *Bačovu ženu* (1972), *Buddenbrookovcov* (1974), *Straty a nálezy* (1975), *Demeterovcov* (1976), *Louisa Pasteura* (1977), *Rodinnú anamnézu* (1983), *Tiene v raji* (1986) a mnohé ďalšie.
- **30. 6. 1949 Bratislava** – dramaturg, scenárista, textár (Prúdy, Elán), básnik, spisovateľ a cestovateľ **BORIS FILAN**. Jeho verše poznajú široké masy poslucháčov rádii v podobe textov piesní pop-music, ktoré písal najmä pre skupiny Prúdy, Elán a viacerých známych interpretov. Mnohé z nich sa stali hitmi (*ZRPŠ*, *Čas malín*, *Veľký sen mora*, *Nie sme zlí*, *Neviem byť sám* a ďalšie). Je známym moderátorom rôznych relácií humoristicko-zábavnej povahy, ktoré pripravoval na pokračovanie pre televíziu a rádiá. Autorsky sa ťažisko jeho tvorby posúva od ľahko zapamätateľných rýmovaných textov cez cestovateľské zážitky, črty a úvahy až k vážnym žánrom prozaickej povahy.

PhDr. Roman Kvapil, PhD.
výkonný redaktor